

MARZUBÂN-NÂME TERCÜMESİ ÜZERİNE KÜLTÜRDLBİLİMİ İNCELEMESİ*

A CULTURAL SCIENCES STUDY ON THE TRANSLATION OF MARZBÂN-NÂME

Sena Nur DOĞAN **

ÖZ

İlk bakışta insanların iletişim aracı olarak görülen fakat etraflıca düşünülduğünde bu kadar dar bir çerçevede tanımlanamayacak ve sınırlandırılmayacak olan dil, yaşamın bir parçası, insanın varoluşunu somutlaştıran, geçmişten bugüne birçok araştırmanın başrolü olmuş canlı bir varlıktır. İnsanla birlikte var olan dil olgusu, birçok görüş, düşünüş ve yorum etrafında incelenmiştir. Dil, insan ürünüdür. İnsan zihninin sonucudur. İnsanın araştırmaya güdülenmesindeki temel etken, meraktır. Merak, insanı soru sormaya yönlendirir. Sorular da araştırmaları beraberinde getirir. Dil, geçmişten bugüne farklı yönlerden irdelenmiştir. Dil üzerine gerçekleştirilen çalışmalar bugün devam etmekte ve muhakkak ileride de devam edecektir.

Kültür tıpkı dil gibi insan ürünüdür. Dil, kültürün yansımasıdır. Bu yüzden ki dilbilimciler kültür ile dil etkileşimini inceleme gereksinimi duymuşlardır. Kültürdilbilim kültürün dil birimlerine yansımasını inceler. Bu yansımayı belirler, açıklar, anlam gelişimini inceler ve bugüne ilişkilendirir. Bunu yaparken sebeplendirmeden ve ilişkilendirmeden kaçınmaz. Kültürdilbilimin anahtarı “konsept”tir. Konsept ifadesinin Türkçe karşılığı “kültürel kavram”dır. Kültürel kavramlar, kültürdilbilim araştırmalarında kültürün dil birimlerine yansımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Dilbilim, Kültür, Kültürdilbilim, Konsept, Dil birimi.

* Bu makale 25.09.2023 tarihinde dergimize gönderilmiş; 26.09.2023 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 08.10.2023 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Bu makale, Sena Nur Doğan, Marzubân-nâme Tercümesi Üzerine Kültürdilbilimi İncelemesi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük 2022 adlı yüksek lisans tezinden hareketle hazırlanmıştır.

Makaleye atf şekli; Sena Nur Doğan, Marzubân-nâme Tercümesi Üzerine Kültürdilbilimi İncelemesi, *Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi, Cilt/Sayı: 3-2 (2023)*, Karabük 2023, s. 49-65.

ISSN 2791-9900/e-ISSN 2822-2253, DOI: 10.7596/abbad.31122023.004

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, senaanurdogan@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-5938-0533

ABSTRACT

Language, which is seen at first glance as a means of human communication but cannot be defined and limited in such a narrow framework when considered thoroughly, is a part of life, a living entity that embodies human existence and has been the leading role of many studies from past to present. The phenomenon of language, which co-exists with humans, has been studied around many opinions, thoughts and interpretations. Language is a human product. It is the result of the human mind. The main factor that motivates a person to research is curiosity. Curiosity leads a person to ask questions. Questions also lead to research. Language has been examined from different aspects from the past to the present. The studies on language are continuing today and will definitely continue in the future.

Culture is a human product just like language. Language is a reflection of culture. For this reason, linguists have felt the need to study the interaction of culture and language. Culturlinguistics studies the reflection of culture on language units. It determines this reflection, explains it, examines the development of meaning and relates it to the present. In doing so, he does not avoid causation and association. The key to culturology is the “concept”. The Turkish equivalent of the concept expression is “cultural concept”. Cultural concepts are the reflection of culture on language units in culturology research.

Keywords: Language, Linguistics, Culture, Culturology, Concept, Language unit.

Giriş

Dil, insana doğuştan bahşedilen, yalnızca ona özgü olan, geliştirilebilen, değiştirilebilen, evrilebilen, doğuşu kesin çizgilerle belirlenemeyen, insana anlatma, düşünme, konuşma, yazma, hissetme gibi hazları yaşatabilen, insanın varlığını ispatlayan ve varlığını sürdürmesine olanak sağlayan, insanı diğer tüm yaratılmışlardan ayıran olgudur. Dil, seslerle, kelimelerle, kurullarla zaman içerisinde örülmüştür. Dil, sistemler bütünüdür. Dil, sistemleri sayesinde gelişir ve dönüşür. Milletlerin kültürlerini, tarihini gözler önüne seren dildir.¹

Dilin ne olduğunu ifade eden birçok tanım yapılmıştır. Yapılan tanımların sayısı dilin kapsamlılığını kanıtlar niteliktedir. Dil, kendisi için farklı farklı

¹ Sena Nur Doğan, *Marzubân-nâme Tercümesi Üzerine Kültürdilbilimi İncelemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Karabük 2022.

tanımlar üretmeyi sağlayan bir varlık iken elbette tek bir tanımı geçerli kabul edip dilin tanımını sınırlı hâle getirmek mümkün görünmemektedir.

Nesrin Bayraktar dili,

*“Geniş anlamıyla dil, insanların anlaşmalarını çeşitli işaretlerle sağlayan bir sistemdir. Dar anlamıyla dil, bir toplumdaki insanların anlaşmalarını konuşma ya da yazı ile sağlayan işaretler sistemidir.”*²

Zeynep Korkmaz ise

“İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” olarak açıklanmıştır.³

Bayraktar’ın ve Korkmaz’ın tanımlarında dilin insanlar arasında haberleşme aracı olarak görüldüğü ve bir sistem olarak kabul edildiği ortak noktadır. Tanımlardaki insan unsurunun ortaklığı, dilin insan ürünü olduğunu ve insanı konu edinen bilim dalları ile ilişkili olduğuna dikkat çeker.

Dilbilim Terimleri Sözlüğünde,

“Belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergeler dizgesi. F. de Saussure’ün yaptığı ve birçok dilbilimcinin benimsediği ayrıma göre, dil yetisinin toplumsal ürünü olan dil, bu yetinin bireylerce kullanılabilmesini sağlayan ve toplumca benimsenmiş olan uzlaşımsal bir düzendir. Hem gösterenlerle gösterilenlerin birleşmesiyle oluşan bir dizge, hem de bu birleşimin ürünü olan göstergelerle bunları oluşturan ve bunların oluşturduğu öğelerin işleviş kurallarını içeren bir düzenektir. A. Martinet’in ünlü tanımına göre ‘bir dil, insan deneyiminin, topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle anlambirimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır; bu sessel anlatım da, her dilde belli sayıda bulunan, öz nitelikleriyle karşılıklı bağıntıları bir dilden öbürüne değişen ayırıcı ve ardışık birimler, başka bir deyişle sesbilimler biçiminde eklenir.’ 2. Bildirişim sağlama aracı olarak kullanılan ve doğal diller dışında kalan her türlü göstergeler dizgesi, anlatım yöntemi (örn. sinema dili, arılarının dili)” ifadelerinin karşılığıdır.⁴

“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemez olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur”.⁵

² Nesrin Bayraktar, *Dil Bilimi*, Ankara 2006, s.2.

³ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992, s.43.

⁴ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2002, s.71-72.

⁵ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara 2021, s.11-13.

Verilen tanımda yer alan “dil insan ve insanın oluşumu olan toplumun ürünü” oluşu önemli bir husustur. Çünkü dilin bu nitelikleri “kültürdilbilim”in meydana gelmesini sebeplendirir.

1. Dilbilim

Dilbilim, dili kendi içerisinde inceleyen bilim dalıdır. Dilin çok yönlü olması incelemelerin kapsamını genişleten bir durumdur. Araştırmacılar dilbilim çalışmalarında dili ayrı ayrı birçok yönden incelemişlerdir. Örnek olarak: anlam açısından: anlambilim, metin açısından: metinbilim, ses bilgisi açısından: ses bilgisi, gramer açısından: dil bilgisi...

Dilbilim, “Sosyal bir kurum olan dilin genel ve özel niteliklerini ve dil olaylarını inceleyen; dillerin doğuşlarını, zaman içindeki gelişmelerini, yeryüzündeki yayılışlarını ve aralarındaki ilişkileri araştıran ve niteliği bakımından diğer birtakım bilim dalları ile de yakın ilişkileri bulunan bilim dalı”.⁶ Zeynep Korkmaz’ın tanımından yola çıkarak dilbilimin dili kendi etrafında incelediği anlaşılır. Dilbilim araştırmacıları dili kendi etrafında incelerken diğer bilim dalları ile olan ilişkilerini de inceleme gereksinimi duyarlar. Bu gereksinim dilin çok yönlülüğü ve kapsamlılığında dolayı ortaya çıkmaktadır.

“Kendine özgü yöntemlerle genel olarak dil olayını, özel olarak da doğal dilleri yapıları, işleyişleri, süre içindeki değişimleri, vb. açısından inceleyen insan bilimi. İnsan bilimlerinin en gelişmiş sayılan dilbilim, günümüzde sözlü dile öncelik tanıyan, hem tümdengelimli, hem tümevarımlı yaklaşımlar içeren, yansız gözlemlere, nesnel bakış açılara dayanan, betimleyici ve/ya da açıklayıcı bir dal özelliği taşır. Bu nitelikleriyle kuralcı ve buyurucu geleneksel dilbilgisinden, doğrulanamayan varsayımlara yer veren uygulamalardan, yazılı belgelerle yazımsal değerlere üstünlük tanıyan betikbilimden ayrılır. Dilbilim, başka olguları açıklamak için zaman zaman dilden yararlanarak ruhbilim, toplumbilim, budunbilim gibi bilimlerden de bağımsızdır. Bütün çağlarda dile ilişkin incelemelere rastlanırsa da, dilbilim özerk bir dal kimliğiyle ancak XIX. yy. başlarında, dillerin birbirleriyle karşılaştırılabileceği anlaşılınca kurulmuştur. 1816’da, F. Bopp’un Sanskritçe’yi Germence, Yunanca, Latince vb. dillere bağlayan ilişkileri incelemesi bu alanda önemli bir aşama sayılır”.⁷

“Dilbilim için en kısa tanım dili inceleyen bilim, dilin bilimi” şeklinde yapılabilir.⁸ Dil, insanın fizik, ruh, düşünce yapısıyla doğrudan ilgilidir. Dilbilim insanı temel alan her bilim dalı ile iç içedir. Dilbilim, felefe, fizik, fizyoloji, toplumbilim, insanbilim, ruhbilim, budunbilim, coğrafya ve matematik gibi birçok bilim dalı ile ilişkilidir. Dilbilim, incelediği konulara açıklık getirmek için burada sayılan birçok bilim dalına müracaat eder, faydalanır.

⁶ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.44.

⁷ Berke Vardar, a.g.e., s.73-74.

⁸ Doğan Aksan, a.g.e., s.14.

En eski dil çalışmaları Eski Hint'te ve Eski Yunan'da ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalarda dini "Veda"lar üzerinedir. Dini metinlerin üzerine dilbilim çalışmalarının yapılmasındaki amaç metinlerin doğru okunması ve zamanın yol açabileceği tahribatın engellenmesi düşüncesidir. Denilebilir ki dilbilim çalışmalarında din aslında teşvik edici bir etkidir.⁹ Eski Çağ'a kadar dayandırılan dilbilim çalışmaları dini metinler etrafında gerçekleştirilmiştir. Çünkü din insan için kutsal görülen korunması gerektirir. Dini metinlerin korunması demek dinin korunması demektir. Bunun yanında ilk çalışmalardan sonra kökenbilgisi, gramer bilgisi ve dilin yapay mı doğal mı olduğu konusunda çalışmalar yapılmıştır. Türk dilbilim çalışmalarının başında Kaşgarlı Mahmud'un kaleme aldığı Divan-u Lügati't-Türk adlı eser gelir. Divan-u Lügati-Türk birçok araştırmaya kaynaklık etmiş ve eser üzerine de müstakil olarak çalışmalar yapılmıştır. Ne mutludur ki böyle bir kaynak var olmuştur.

2. Kültürdilbilim

Kültür insana ait her şeyi içine alır. Bunlar; din, giyim, yeme-içme alışkanlıkları, evlilik ritüelleri, halk oyunları, edebî eserler, atasözleri ve deyimler, dua etme biçimleri kısacası insanın varlığıyla ortaya koyduğu somut-soyut her şey kültürdür. Kültürün somut bir hâl alması ile mümkündür. Dil kültürün taşıyıcısıdır. Dil, insanın dünyayı algılama biçimidir. Böyle bir ilişkisi söz konusu iken kültürdilbilim alanının dilbilim dünyasına kazandırılması yerinde bir hadisedir.

Dil insandan ve toplumdan bağımsız düşünemediği için dil ve kültür etkileşiminin incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Aksan'ın dil olgusu içi "*her yönüyle bir ulusun kültürünün de aynasıdır*" ifadesi dil-kültür etkileşimi gerçeğini kuvvetlendirir.¹⁰ Dil-kültür etkileşimi kültürdilbilimin meydana gelişini somut olarak sebeplendirir. Tarihten bugüne birçok yönüyle ele alınan dilin kültür açısından incelenmesi kaçınılmaz bir sonudur. Dilde yer alan kültürel kavramlar kültürün taşıyıcısıdır. Kültürel kavramlar, dil-kültür ilişkisinin dil birimlerine yansımalarıdır. Kültürdilbilim kültürel kavramları eşsürem, artsürem bağlamında inceler. Bu inceleme dil-kültür etkileşimini kanıtlamakla beraber insan zihninin gelişimini, değişimini, dünyayı algılayış biçimini bunların dil birimlerine yansımaları kültürel kavramların anlam değişimleri üzerinden değerlendirerek sebeplendirir ve insan zihninin dil-kültür haritasını somutlaştırır.

"Kültürdilbilim, insanın, kültürün ve dilin ayrılmaz bir bütünlük içerisinde incelendiği, sosyal bilimlerin yeni bir yönüdür. Dil, bu bilimsel disiplinde kültürün ürünü, yansımaları ve somutlaşan hafızası olarak karşımıza çıkar".¹¹ Kültürdilbilimin araştırma

⁹ Doğan Aksan, a.g.e., s.21.

¹⁰ Doğan Aksan, a.g.e., s.13.

¹¹ Ye. N., Grinko, *Kültürdilbilim Özü ve Yöntemi*, Ankara 2014, s. 11.

alanı ve yöntemi, “bir toplumun dilinde semantik değerinin yanında kültürel değer yüklenmiş kelimeleri inceleyerek onların nasıl oluştuğunu, nasıl korunduğunu ve gelecek nesillere nasıl aktarılması gerektiğini araştırmak” olarak belirlenmiştir.¹² Kültürdilbilim incelemelerini gerçekleştirirken kültürel değer yüklenmiş kelimeleri seçer. Yani incelemelerde asıl olan kelimenin semantik değeri değil kültürel değeridir. Bunun yanında dilbirimleri izah edilirken semantik değerleri de göz önünde bulundurulur ve kültürel değeri ile ilişki kurulur.

“Kültürdilbilim, dilbilimin ve kültürdilbilimin kesiştiği noktada ortaya çıkan, dilde yansıtılmış ve yerleşmiş halk kültürünün izlerini inceleyen bir bilim dalıdır”.¹³ Maslova göre kültürdilbilim, dilbilim ve kültürdilbilimin bulunduğu ortak noktanın sonucudur. Kültürdilbilim, dildeki halk kültürünün yansımalarını inceler.¹⁴ İfade edildiği üzere 1990’lı yıllarda ortaya çıkan ve aslında temeli dilbilim ve kültürdilbilimin kesişimine dayanan kültürdilbilim, dil hangi millete aitse o milletin kültürünün dildeki yansımalarını inceler. Kültürün dildeki yansımaları ise “dilbirimleri”dir.

İnsanın dili oluşturan olarak kabul edilişi; insanı yakından ilgilendiren kültürün, dil ile etkileşimini de akıllara getirmiştir. Dil kültürün içinde gelişir. Kültür de dilin içinde gerçekleşir. Dil, kültürü oluşturmaktadır. Kültür dilin ürünüdür. Bundan dolayıdır ki kültür ve dil kavramı arasında kuvvetli bir etkileşim vardır.

Dil-kültür etkileşimi şöyledir:

“Dilin kültür ile bağdaşması, dil içerisinde uygun bir anlam kazanan bir ara öge yardımıyla mümkündür. Bu ara öge, dile ve kültüre, bizzat kültürün nesnesi olarak antolojik bir bütünlük sağlayan unsurdur; yani bu unsur, belli bir biçimde ve edim biçiminde ya da bir edimin sonucu olarak vardır.” Dilin kültürü kapsayıp kapsamadığı hususunda Yu. Tarasov’un görüşleri şöyledir: Dil, kültürü kapsar çünkü göstergenin yapısı (anlam) kültürel bir nesnedir. Bu nesne, göstergenin, anlamı biçiminde, insanın dil ve iletişim yetisini işaret eder, sadece insanın ediminde kültürel bir oluşum olarak ortaya çıkar. Kültür ise dili kapsamak, sadece barındırır. Yu. Stepanov, N. Tolstoy, Y. Tarasov, V. Teliya, V. Vorobyev, V. Maslova, Yu. Apresyan, A. Hrolenko gibi araştırmacılar dili kültürel bir olgu olarak kabul etmişlerdir”.¹⁵

Kültürdilbilim için yapılmış tanımlamalarda dikkat çeken ortak nokta; toplum, dil, insan, kültür olgularının etkileşim içerisinde olduğudur.

¹² ¹² Nimet Kara Küçükçü, Sezaî Karakoç’un “Köşe” Şiirinin Kültürdilbilim Açısından İncelenmesi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, C. 12, S. 1, Ordu 2022, s.261.

¹³ N. D. Amirova, Dilbilimde Özgün Bir Yaklaşım: Kültürdilbilim, Ankara 2014, s.24.

¹⁴ Olena Kozan, Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar, Ankara 2014, s.4-5.

¹⁵ G. M. Alimjanova, a.g.e., s.22.

3. Dil Dünya Görüşü

Dil dünya görüşü; “*insanın dünyaya bakış açısının dildeki yansıması*”dır. Dil dünya görüşü toplumların dünyayı, nesnelere nasıl algıladığını, nitelendirdiğini ve ayırt ettiğini gösterir¹⁶, “*Belli bir halkın dünyayı ve çevresinde olan bitenleri tanımaya çalışmasıyla başlayan süreçte birlikte o halkın fertlerinin dil bilincinde uyanan algıların tümü; ‘dil dünya görüşü’dür*”. , Dilbilimci Y. S. Yakovleva dil dünya görüşünü; “*herhangi bir toplumun dilinde oluşan, kendine özgü olan gerçekle alakalı algıların şemasıdır*”. İnsanın kendisini, yaşadığı çevreyi tanınmasıyla dil bilincinde bir algı oluşur. İnsanın zihninde oluşan algı, dil işaretlerine yansır. Çünkü dil, insanın zihninin yansımasıdır. Burada dilin rolünü Homboldt “Dil, bir ulusun ruhunun, karakterinin en ince özelliklerini ve bunların sınırları içerisinde gizli kalmış sırları ifade edebilmektedir. Bundan dolayıdır ki gerçek toplumdan topluma farklılık gösterir. Çünkü her toplumda gerçeğin karşılığı toplum üyelerinin zihninde farklılık gösterir. Bu yüzden de gerçek, farklı şekillerde yorumlanır.”¹⁷

Dil dünya görüşü, tanımından da anlaşılacağı üzere, insanın dünyayı algılayışının dile yansımasıdır. İnsanın dil dünya görüşünün taşıyıcısı dil birimleridir. Toplumların farklı dil dünya görüşüne sahip olmalarının birçok sebebi vardır. Bunlar; coğrafya, din, dil, ırk, gelenek görenek, yaşam tarzı, ahlaki değerler, toplum kuralları, yönetim biçimi vs.dir. İşte bu farklılıkları açıklayan, sebeplendiren ve anlamlandırmaya çalışan bilim dalı kültürdilbilimdir. Dil dünya görüşünün insandan insana fark gözetmesinin bir sebebi de insanların aynı şartlara, yaşayış biçimlerine, coğrafyaya vb. sahip olmamasıdır. İnsanların her biri farklı özelliklerde yaratılmıştır. Bu özellikler yaşadıkları coğrafyada biçimlenir ve böylece toplumların dünyayı algılayış biçimleri farklılaşır.

Kültürdilbilim, kültür ve dili esas alarak insan unsuru ve insanın algısından hareketle, dil birimlerini kullanarak çalışmalar yürütür. Burada insan, dil birimlerini kültürel anlamda etkileyen konumundadır. Kültürdilbilim, bu etkiyi izah edendir. Buraya kadar anlatılanlar, kültürdilbilimin kültür ve dil ile doğrudan ilişkili olduğunu, insanı, insanın dünyayı algılayışını temel alan bir bilim dalı olduğunu kanıtlar mahiyettedir. Kültürdilbilimin temel kavramlarından biri, konsepttir.

¹⁶ Leyla Çiğdem Dağkılıç, *Kültürdilbilim Çerçevesinde Rus Dilinde “Gibi” Bağlacı ile Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.55, S.2, Ankara 2015.

¹⁷ Hakan Saraç, *Rus ve Türk Dil Dünya Görüşünde “Dağ” Kavramı (Kültürdilbilimsel Analiz)*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C.0, S.57, Erzurum 2016, 1582-1583.

4. Konsept

“Konsept, kültürdeki değerler sistemi tarafından belirlenen, olay ve nesne hakkındaki dil taşıyıcısının zihinsel düşüncesini yansıtan ve dile getiren kavramın sembolik bir görüntüsüdür”. Dil taşıyıcısından kast edilen insandır. Konseptler, dil dünya görüşünde “kader, Tanrı, ruh, sevgi” vs. kültürü oluşturan temel unsurları aktarır. Konseptlerde toplumlara ait farklı algılayışlar barınır. Konseptler, ideal, soyut ve genel nitelikte dil birimleridir. Konsept, yaşamın gerçekliğiyle şekillenir. Ayrıca insan algısındaki nitelikleri bünyesinde taşır. Konsept toplumun ve bireyin ruhunun oluşumudur görüntüsüdür.¹⁸

Konsept için diğer bir tanımlama “...İnsan bilincindeki kültür pıhtısıdır, kültürün zihinsel dünyasına girdiği birimdir. Diğer taraftan konsept, insanın kültüre girdiği, bazı durumlarda da insanın kültürü etkilediği araçtır” şeklindedir.¹⁹ İçinde değer, imge ve anlam barındıran dil birimleri konsept olarak adlandırılır. Konseptin işaret ettiği imge ve anlamın kültürel bir karşılığı olması gerekir. Saussure’ye göre konsept: taşıdığı kültürel “değer” ile anlam kazanır.²⁰

Konsept kavramından bahsedilmesinin amacı; kavramın çalışmanın temelini oluşturması ve çıkış noktası olmasıdır. Çalışmada konsept kelimesinin Türkçedeki karşılığı olan “kültürel kavram” ifadesi kullanılmıştır. İncelenen eserdeki kültürel kavramlar belirlenmiştir. Eserdeki kültürel kavramlar tespit edilirken ele alınacak kavramın Türk kültüründe, insan zihninde kültürel anlamda karşılığının olup olmadığı esas alınmıştır. Kültürel kavram kültürün dile yansımış somut, incelenebilir, tespit edilebilir, gözlemlenebilir dil birimleridir. Dil birimleri, dildeki kültürel etkinin ortaya çıkarılıp izah edilmesini sağlayarak kültürdilbiliminin araştırmalarına kaynaklık eder.

5. Çalışmada Tespit Edilen Kültürel Kavramlardan Bazıları

Peygamber

Kelime, metin içinde “Ve ba’du bilmek gerekdür ki andan berü gerekdür ki andan berü Âdem peygamber ‘am (‘aleyhis-selâm) yaradıldı, her akl-ı issi bu ‘alem-i kevn ü fesadı görüp tefekkür ve endişe eylediler” cümlesinde geçmiş ve Allah’ın elçisi anlamında kullanılmıştır.²¹

Kelimenin sözlük anlamı TDK’nin Güncel Türkçe Sözlüğünde “insanlara Tanrı’nın buyruklarını bildiren onları Tanrı yoluna, dine çağıran kimse”²² olarak açıklanırken Devellioğlu’nda “haberci, elçi”,²³ Ötügen Sözlükte “Allah’ın

¹⁸ M. A. Andreyanova, *Kültürdilbilim Anahtar Kavramı: Konsept*, Ankara 2014, s. 64.

¹⁹ N. V. Sobol, *Kültürdilbilim: Temel Kavramlar*, Ankara 2014, s.38.

²⁰ Nimet Kara Küttükçü, a.g.e., s.263.

²¹ Zeynep Korkmaz, *Marzubân-Nâme Tercümesi Destûr-ı Şâhi*, Ankara 2017, s.169-277.

²² <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021

²³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 2010, s.373.

buyruklarını insanlara bildiren, ileten kimse; elçi; resul; nebi; yalvaç”,²⁴ Tietze’de “haberi getiren, haberci; resul, nebi” şeklinde açıklanmıştır.²⁵ Kelime, Türkçeye Farsçadan ödünçlenmiştir.

Peygamber kelimesinin karşılığı olarak Türk Söylence Sözlüğünde “savacı” kelimesi verilmiştir. Kelimenin anlamı “peygamber, Tanrı’nın elçisi, habercisi, kitap getirmemiş peygamber, nebi, sevindirici haber veren kişi” olarak ifade edilmiştir.²⁶

Kelimenin Arapçada “resûl, resîl, mürsel, nebî” olmak üzere eş anlamları vardır.²⁷ Türkçedeki eş anlamlıları ise; “yalvaç, yalavaç ve elçi” kelimeleridir. Yalavaç/yalawaç kelimesi OT’de “elçi, peygamber” anlamında kullanılmıştır.²⁸

Kaşgarlı Mahmud’un Dîvânu Lugâti’t-Türk adlı eserinde peygamber, “yalvaç” olarak adlandırılır. Aynı zamanda Dîvânu Lugâti’t-Türk’te peygamber kelimesinin karşılığı olarak “sawçı” kelimesi gösterilmiştir. “Saw” kelimesi hikâye anlatmak, mektup yazmak, haber vermek gibi anlamlara sahiptir. Verilen anlamlar çerçevesinde “sawçı” kelimesinin anlamı “haber veren, hikâye anlatan”dır. Hz. Peygamber’in adı anıldığında sağ el kalbin üzerine koyulur ve salavat getirilir. Dini bir muhabbetin gerçekleşeceği mekânda kişiler ellerini, birbirlerinin ellerinin arasına alıp salavat getirerek selamlaşırlar. Salavat getirme Dîvânu Lugâti’t-Türk’te şöyle ifade edilmiştir: “Yalavaçka alkış birgil (Peygamber’e salavat getir)”.²⁹

Atasözü ve deyimlerden örnekler: Allah’ın ondurmadığını peygamber sopa ile kovar / Hangi peygambere kulluk edeceğini şaşırarak / Kimse kendi memleketinde peygamber olmaz / Nuh deyip peygamber dememek.³⁰

Edebî eserlerden örnekler:

- Sezai Karakoç / Mona Roza
- Peygamber çiçeğinin aydınlığında ara³¹
- Codex Cumanicus

²⁴ Yaşar Çağbayır, *Ötügen Sözlük*, İstanbul 2017, s. 3839.

²⁵ Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Ankara 2016, s.373.

²⁶ Deniz Karakurt, *Türk Söylence Sözlüğü*, Türkiye 2011, s. 178.

²⁷ Ferit Devellioğlu, a.g.e., s. 859, 954, 1037-1038.

²⁸ Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, İstanbul 2018, s.857.

²⁹ İsmail Erdoğan, “*Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Yer Alan Bazı Dini Kavramlar*, İslam Felsefi Araştırmalar Dergisi, C.2. S.27, İstanbul 1994, s.168.

³⁰ <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021

³¹ Sezai Karakoç, *Mona Roza*, İstanbul 2014, s.39.

Burun alay ayıldı payğanbardan³²

• Mustafa Akar / Berhayat

Ve kollarını açmış bekliyor peygamber³³

Peygamber kelimesi anlamı itibarıyla bütün peygamberleri kapsarken Türk kültüründe yalnızca Hz. Muhammed'e işaret eder. Buradan yola çıkarak şu sonuca varılabilir; peygamber kelimesi TT'de anlam daralmasına uğramıştır. Bütün peygamberler için kullanılan kelime, Türk kültüründe yalnızca Hz. Muhammedi işaret eder. Ötüken Sözlükte peygamber kelimesinin "(Özel isim) özel olarak Hz. Muhammed" anlamına yer verilmiştir.³⁴ Sözlükte kavram için verilen anlam, peygamber kavramının Hz. Muhammed'i işaret ettiğini destekler.

Alkış

Kelime metin içinde "Āzāy alkış-ıla aldı gitti" cümlesinde tespit edilmiştir. Burada alkış kelimesi "dua" anlamında kullanılmıştır.³⁵

Kelimenin sözlük anlamı TDK'nin Güncel Türkçe Sözlüğünde "Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı", olarak açıklanırken,³⁶ *Divānu Lugāti't-Türk'te* "övgü, dua, insanın iyiliklerini zikretme ve menkıbelerini sayma; (peygamber için) salavat",³⁷ Clauson'da "methetmek",³⁸ Tietzede'de "medhetme", "EOS.'da hayır dileği, dua",³⁹ Ötüken Sözlükte "{ET} {EAT} takdis; kutsama; övme; tebrik; kutsama; hayır dua", "{ET} {ağız} birisi için açıkça iyilik dileme; hayır dua", "beğenme, takdir etme, övme; övgü; takdir ve tahsin", "iki eli birbirne vurmak suretiyle ifade edilen beğenme hareketi", "hükümdarlara yapılan iyi dua", "anıma yadedilme" şeklinde açıklanmıştır. Kelimenin kökeni Türkçedir.⁴⁰

Alkış kelimesinin etimolojisi Ötüken Sözlükte şu şekildedir: "[ET. al-ka-mak (övmek, beğenmek" > al-k-ış)],⁴¹ Gülensoy, "bir şeyin beğenildiğini anlatmak için el çırpma" anlamındaki "alkış" kelimesinin etimolojisini "<*alka-'alkışlamak'+ -ş" olarak açıklarken, "hayırdua, kargış karşıtı" anlamındaki alkış

³² M. Selda Karaşlar, *Codex Cumanicus'ta Eylem*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012, s. 309.

³³ Mustafa Akar, *Berhayat*, İstanbul 2017, s.30.

³⁴ Yaşar Çağbayır, a.g.e. s.3839.

³⁵ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.272-360.

³⁶ <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021

³⁷ Ahmet Bican Ercilasun, *Ziyat Akkoyunlu, Divanu Lugati't-Türk*, Ankara 2020, s. 549.

³⁸ Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*: England 1927, s.137.

³⁹ Andreas Tietze, a.g.e., s.355.

⁴⁰ Yaşar Çağbayır, a.g.e., s.211.

⁴¹ Yaşar Çağbayır, a.g.e., s.211

kelimesinin etimolojisini “*alka- ~ (*alkı- ‘övmek’) +-ş” biçiminde açıklamıştır.⁴²

Alkış kelimesinin kökünün “alka-(medhetmek)” fiili olduğunu Clauson da belirtmiştir.⁴³ Alka- Divan-u Lugati’t-Türk’te “övmek” anlamında açıklanmıştır.⁴⁴

Alkış kelimesi Derleme Sözlüğünde “hayır, dua, iyi dilek” olarak verilmiştir,⁴⁵ Tarama Sözlüğünde şu birleşik fiillerde yer alır; “alkış etmek (alkışlamak, ögmek; tazim etmek), “alkş vermek (alkışlamak, sena etmek, tahsin etmek)”.⁴⁶

Atasözü ve deyimlerden örnekler: Alkış almak / Alkış kopmak / Alkış toplamak / Alkış tufanı kopmak.⁴⁷

Edebî eserlerden örnekler:

- Dîvânu Lugâti’t-Türk

Ol begke alkış birdi⁴⁸

- Sabahattin Ali / Kürk Mantolu Madonna

Her şarkıdan sonra birkaç alkış duyuluyor ve kadın başıyla orkestraya başka bir şey çalmasını işaret ediyordu.⁴⁹

Alkış kelimesinin dua anlamı TT’de arkaikleşmiştir. Buradan yola çıkarak kelimenin anlam daralmasına uğradığını söylemek doğru olacaktır.

Çalab

Kelime, metinde “Çün (7) ölüm vaqtı gele, firıştehler çalab beşâretin getirüp eydürler” cümlesinde geçer. Burada “Tanrı” anlamında kullanılmıştır.⁵⁰

Kelimenin sözlük anlamı Gülensoy’da “Tanrı”,⁵¹ Tietze’de “Tanrı, Allah”,⁵² Ötüken Sözlükte “Tanrı; ilah, efendi; sahip, dost, yardımcı”,⁵³ Orta

⁴² Tuncer Gülensoy, a.g.e., s. 23.

⁴³ Sir Gerard Clauson, a.g.e., s.3.

⁴⁴ Ahmet Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, a.g.e., s.48.

⁴⁵ *Derleme Sözlüğü*, Ankara 1993, s. 223.

⁴⁶ *Tarama Sözlüğü*, İstanbul 1943, s.21.

⁴⁷ <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021

⁴⁸ Ahmet Bican Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, a.g.e., s.549.

⁴⁹ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, İstanbul 1943, s.74.

⁵⁰ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.184-290.

⁵¹ Tuncer Gülensoy, a.g.e., s. 148.

⁵² Andreas Tietze, a.g.e., s. 138.

⁵³ Yaşar Çağbayır, a.g.e., s. 864.

Türkçe Sözlüğünde “Tanrı” olarak ifade edilmiştir. Kelimenin kökeni Türkçedir.⁵⁴

Edebî eserlerden örnekler:

- Nesîmî

Çalap seni nice şirin dudaklı yaratmış.⁵⁵

TT’de çalab kelimesinin yerini Allah, Rab, Yaradan kelimeleri almış ve kelime arkaikleşmiştir.

Uçmak

Kelime, metinde “Ve dürüd u taḥiyyât ol mef ḥar-i mevcūdât ve ḥ’âce-i ‘arāsât Muḥammed’ül-Muṣṭafâ’nun ‘âlî ve şerîf ravzasında olsun ki rizvân uçmak bâğçeleri anuḡ bir ḡatre-i dürr-i yetîmiyle düzer ve hezaran rahmeti anuḡ âl ü aṣḡâb u ehline ve ânı cāndan sevenlere olsun ki pāk ü güzîdelerdür ” cümlesinde geçer. Kelimenin buradaki anlamı cennettir.⁵⁶

Kelime, Clauson’da “(bir kuşun) uçmak”,⁵⁷ Tietze’de “cennet”,⁵⁸ Ötügen Sözlükte “havalanıp gitmek”, “{ET} havalanıp gitmek”, “{ET} vefat etmek; bu dünyadan göçüp gitmek; ölmek; vefat etmek” olarak açıklanmıştır. Kelimenin kökeni Türkçedir.⁵⁹

Atasözü ve deyimlerden örnekler: Sevinçten uçmak / Yüksekten uçmak / Havaya / havalara uçmak / Alçaktan uçmak / Benzi uçmak / Kuş gibi uçup gitmek / Kendi kanatlarıyla uçmak,⁶⁰ Uçurup kondurmaya yer bulamamak / Uçan kuştan haber sorulmaz / Uçar kuşum olmasın, döner taşım olsun.⁶¹

Edebî eserlerden örnekler:

- Şeyhî / Divan

Gönül uçmağ diler қаpuḡda velî⁶²

- Nazlı Eray / Kayıp Gölgeler Kenti

Belki, bir yere kadar uçabilirim de⁶³

⁵⁴ Fuzuli Bayat, *Orta Türkçe Sözlüğü*, İstanbul 2008, s.100.

⁵⁵ Mehmet Kanar, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 2011, s. 167.

⁵⁶ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s. 169-277.

⁵⁷ Sir Gerard Clauson, a.g.e., s.19.

⁵⁸ Andreas Tietze, a.g.e., s.313.

⁵⁹ Yaşar Çağbayır, a.g.e., s.4962.

⁶⁰ <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021

⁶¹ Mustafa Kaçalın, a.g.e., s.423-213.

⁶² Mustafa Özkan, a.g.e., s.1188.

⁶³ Nazlı Eray, *Kayıp Gölgeler Kenti*, İstanbul 2008, s.111.

6. Çalışma Sonucunda Elde Edilen Tüm Kültürel Kavramlar

Muhammed kelimesinin TT’de Hz. Muhammed’i işaret ettiği saptanmıştır. Kelime anlamından ziyade Türk toplumunun zihninde bir özel isim (Hz. Muhammed) olarak yer edinmiştir. Bu sebepten denilebilir ki TT’de kelimenin anlamı genişlemiştir.

Uçmağ kelimesi TT’de cennet anlamını yitirmiştir. Kelime, TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Rahmet kelimesinin metinde su damlası anlamında kullanıldığı tespit edildi. Kelimenin yağmur kelimesi yerine kullanıldığı açıklandı ve bu açıklamaya tanıklar gösterildi. Tüm izahlar sonucunda rahmet kelimesinin TT’de anlam genişlemesine uğradığı sonucuna varıldı.

Ehl kelimesinin metinde kullanılan ev anlamı, TT’de tespit edilememiştir. Kelimenin anlamı, daralmıştır.

Peygamber kelimesi anlamı itibarıyla bütün peygamberleri kapsar. Fakat kelime, TT’de yalnızca Hz. Peygamber (Hz. Muhammed) için kullanılır. Buradan yola çıkarak kelimenin anlam daralmasına uğradığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Beg kelimesinin devlet başkanı anlamı TT’de kullanım dışıdır. TT’de kelime, anlam daralmasına uğramıştır.

Mevlâ kelimesi metinde efendi anlamında kullanılmıştır. Kelime kaynaklarda incelenmiş fakat metindeki anlamı göze çarpmamıştır. İncelemeler neticesinde kelimenin zaman içerisinde efendi anlamını yitirdiği ve TT’de anlam daralmasına uğradığı sonucuna varılmıştır.

Halayık kelimesi metinde halk anlamında kullanılmıştır. Bu kullanım kaynaklarda tespit edilmemiştir. Bu yüzden kelimenin TT’de anlam daralmasına uğradığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dad kelimesi metinde keyif, neşe anlamındadır. Kelime gerçek anlamının dışına çıkmış ve insanın ruh durumunu ifade etmiştir. Kelimenin anlamı genişlemiştir.

Batman kelimesi metinde ölçü anlamında kullanılmıştır. Kelime TT’de kullanım dışıdır. Denilebilir ki batman kelimesi, TT’de arkaikleşmiştir.

Kop- kelimesinin metinde belirlenen meydana gelmek anlamı TT’de kullanım dışıdır. Kelimenin anlamı TT’de daralmıştır.

Tedbir kelimesi metinde görüş anlamında kullanılmıştır. Kelimenin TT’deki karşılığı en kısa haliyle önlemdir. Kelimenin görüş anlamına yakın olan düşünce anlamı, Tarama Dergisi’nde tespit edilmiştir. Tüm incelemeler ve örnekler sonucunda kelimenin anlamının genişlediği saptanmıştır.

Şavâb kelimesinin metinde doğru, dürüst; doğruluk, dürüstlük anlamında kullanıldığı ilgili kısımda belirtildi. Fakat kelime, TT’de yalnızca Allah’ın mükâfatlandıracağı iş anlamında kullanılır. Burada kelimenin anlam daralmasına uğradığını söylemek doğru olacaktır.

Taşra kelimesi TT’de “dışarı” anlamını yitirmiştir. Kelime, yalnızca merkezin dışı anlamında kullanılır. Kelime, TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Yağmur kelimesinin aynı anlamdaki diğer bir karşılığının rahmet kelimesi olduğu tespit edilmiştir. TT’de kelimenin anlamı genişlemiştir.

Resûl kelimesi anlamı itibarıyla Kur’an’da adı geçen bütün peygamberleri kapsar. Fakat kelime, TT’de yalnızca Hz. Muhammed için kullanılır. Bunun sonucunda denilebilir ki resul kelimesi TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Yavuz kelimesi anlamı kötüdür. Kelime zaman içerisinde anlam değişimine uğramıştır ve güçlü, güzel vb. anlamları kazanmıştır.

Güneş kelimesinin metinde hâkimiyet, egemenlik anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Kelimenin metindeki anlamı TT’de kullanım dışıdır. Bundan dolayıdır ki kelime TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

H’oca kelimesinin metindeki efendi anlamı sadece bir kaynaktan ve Osmanlıcada kullanıldığı tespit edilmiş. Kelimenin metindeki anlamına TT’de rastlanmamıştır. Bu yüzdendir ki TT’de kelimenin anlamı daralmıştır.

Eren kelimesi metinde koca anlamında kullanılmıştır. Kelimenin bu anlamı TT’de kullanım dışıdır. Kelimenin TT’de anlam daralmasına uğradığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Yurd kelimesi metinde ev anlamında kullanılmıştır. Kelimenin ev anlamı TT’de tespit edilmemiştir. TT’de kelimenin anlamı daralmıştır.

Mübârek kelimesi metinde uygun anlamında kullanılmıştır. Kelimenin uygun anlamı TT’de bulunmaz. Bundandır ki kelimenin anlamı TT’de daralmıştır.

Sor- kelimesinin emmek anlamı kaynaklarda tespit edilmiş fakat kelimenin bu anlamı TT’de bulunmamıştır. Kelime, TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Ehl-i beyt kelimesinde metinde soy, sop anlamında kullanılmıştır. Kelimenin metindeki anlamı TT’de tespit edilmemiştir. Denilebilir ki kelime, TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Ehl kelimesinin metinde aile anlamında kullanıldığı belirlenmiştir. Kelimenin metindeki anlamına TT’de rastlanmadığından dolayı kelimenin TT’de anlam daralması yaşadığını söylemek yerinde olacaktır.

Alkış kelimesi dua anlamını TT’de yitirmiştir. Kelime, TT’de anlam daralmasına uğramıştır.

Habîb kelimesi, gerçek anlamı etrafında TT’de Hz. Muhammed için kullanılır. TT’de kelimenin anlamı genişlemiştir.

SONUÇ

Marzubân-nâme tercümesi üzerine yapılan kültürdilbilimi incelemesi sonucunda 226 kültürel kavram tespit edilmiştir. Eserde belirlenen 226 kültürel kavramın öncelikle metin içindeki yeri ve anlamı saptanmıştır. Sonrasında kavramların sözlük anlamına, TDK’nın Güncel Türkçe Sözlüğünden, Ferit Devellioğlu’nun Sözlüğünden, Gülensoy’un Türkiye Türkçesindeki Türkçe Kökenli Sözcüklerin Etimolojisi adlı sözlüğünden, Ötügen Sözlükten, Andreas Tietze’nin Sözlüğünden, TDK’ye ait Türkçe Sözlükten, Kubbealtı Lugatinden, Nişanyan Sözlükten, Clauson Sözlüğünden, Derleme Sözlüğünden, Tarama Sözlüğünden, İslam Ansiklopedisinden vd. bakılmıştır. Ele alınan her kavram için TDK’nın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünden, Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünden örnekler verilmiştir. Kültürü taşıyan, yansıtan en önemli ürünler olan ve kelimelerin bağlamdaki yerini gösteren edebî eserlerden kavramın kullanıldığı kısımlar incelenmiş ve ilgili örneklerle yer verilmiştir. Ayrıca kültürel kavram haline gelmiş sözcük veya sözcük gruplarının Türk toplumundaki çağrışımlarından, yerinden, öneminden ve kavramla ilgili varsa hadiselerden bahsedilmiştir ve ele alınan kavram üzerinde anlam değişimleri belirlenmiştir. Anlam değişimine uğramış kavramların tespit edilişi kültürdilbilim alanına katkı sağlama açısından önem arz etmektedir. Ayrıca tespit edilen anlam değişimleri kültürün dil üzerindeki etkisini kanıtlar mahiyettedir.

Anlam değişimine uğramış 27 kavram yukarıda belirtildi. Kelimelerin anlamında meydana gelen herhangi bir değişimin sebebi, şüphesiz insan unsurudur. Çünkü kelimeler, insanlar tarafından kullanılır; değiştirilir, dönüştürülür. Meydana gelen değişim ve dönüşümler kelimenin anlamında kendini gösterir. Çalışmada kültürdilbiliminin dile etkisi anlam değişimi etrafında kanıtlanmıştır. Kelimeler üzerinde meydana gelen değişimlerin en önemli etkeni insanın dünyayı algılayışı olan dil dünya görüşüdür. Dil dünya görüşünün zaman içerisindeki değişimi kelimelerde tezahür eder. Dil dünya görüşünü meydana getiren de kültürdür. Tüm bunları inceleyen de bilim dalı “kültürdilbilim”dir. Çalışmada bu düsturdan yola çıkarak incelenen 226 kavram içinden kültür-dil etkileşiminin bir sonucu olarak anlam değişimine uğramış 27 kavram tespit edilmiştir. Tespit edilen kavramlar kültürün dil üzerinde etkisini, kültür ve dil arasındaki etkileşimi gösterir. Ayrıca İslamiyet’in kabulü ile Türk kültürünün İslamiyet’le bir ayrılmaya girmediği aksine İslamiyet’in Türk kültürü ile birleştiği, etkileşime girdiği çalışmada elde edilen sonuçlardandır. Eserde tespit edilen İslami kültürel değerleri işaret eden kavramlar bu sonucu destekler. Çalışmanın bütünün daha iyi anlaşılması, irdelenmesi ve etraflıca faydalanılması için adı geçen tezi incelemek şüphesiz gerekli bir durumdur.

KAYNAKÇA

- AKAR, Mustafa, *Berhayat*, İstanbul 2017.
- AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil*, Ankara 2015.
- ALİ, Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna*, İstanbul 1943.
- ALİMJANOVA, G. M., *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Dil-Kültür-İnsan*, Ankara 2016.
- AMİROVA, N. D., *Dilbilimde Özgün Bir Yaklaşım: Kültürdilbilim*, Ankara 2014.
- ANDREYENOVA, M. A., *Kültürdilbilim Anahtar Kavramı: Konsept*, Ankara 2014.
- BAYAT, Fuzuli, *Orta Türkçe Sözlüğü*, İstanbul 2008.
- BAYRAKTAR, Nesrin, *Dil Bilimi*, Ankara 2006.
- CLAUSON, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, England 1927.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Ötüken Sözlük*, İstanbul 2017.
- DAĞKILIÇ, Leyla Çiğdem, *Kültürdilbilim Çerçevesinde Rus Dilinde "Gibi" Bağlacı ile Yapılan Benzetmeler ve Deyimlerin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 55, S. 2, Ankara 2015.
- Derleme Sözlüğü*, Ankara 1993.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 2010.
- DOĞAN, Sena Nur, *Marzubân-nâme Tercümesi Üzerine Kültürdilbilimi İncelemesi*, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük 2022.
- ERAY, Nazlı, *Kayıp Gölgeler Kenti*, İstanbul 2008.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican ve AKKOYUNLU, *Divanü Lugati't-Türk*, Ankara 2020.
- ERDOĞAN, İsmail, *"Divânü Lugâti't-Türk"te Yer Alan Bazı Dini Kavramlar*, İslam Felsefi Araştırmaları Dergisi, C. 2. S. 27, İstanbul 1994.
- GRİNKO, Ye. N., *Kültürdilbilim Özü ve Yöntemi*, Ankara 2014, s. 11.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, İstanbul 2018.
- KAÇALİN, Mustafa Sinan, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara 2019.
- KARA KÜTÜKÇÜ, Nimet, *Sezai Karakoç'un "Köse" Şiirinin Kültürdilbilim Açısından İncelenmesi*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, C. 12, S. 1, Ordu 2022.
- KANAR, Mehmet, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 2011.
- KARAKOÇ, Sezai, *Mona Roza*, İstanbul 2014.
- KARAKURT, Deniz, *Türk Söylence Sözlüğü*, Türkiye 2011.

- KARAŞLAR, M. Selda, *Codex Cumanicus 'ta Eylem*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012.
- KORKMAZ, Zeynep, *Marzubân-Nâme Tercümesi Destûr-ı Şâhi*, Ankara 2017.
- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1992.
- KOZAN, Olena, *Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar*, Ankara 2014.
- KUYMA, Erol, *Cehennem ve Tamu Kelimeleri Üzerine Art Zamanlı Bir Değerlendirme*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, C. 4, S. 3, Türkiye 2015.
- ÖZKAN, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul 2016.
- SARAÇ, Hakan, *Rus ve Türk Dil Dünya Görüşünde "Dağ" Kavramı (Kültürdilbilimsel Analiz)*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitü Dergisi, C. 0, S. 57, Erzurum 2016.
- SOBOL, N. V., *Kültürdilbilim: Temel Kavramlar*, Ankara 2014, s. 38.
- Tarama Sözlüğü*, İstanbul 1943.
- TİETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Ankara 2016.
- TOPRAK, Burhan, *Yunus Emre Divanı*, İstanbul 2006.
- VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2002.
- URL-1 <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 21.04.2021